

Joanna Marzena Żebrowska¹, Elżbieta Krajewska-Kułak², Cecylia Łukaszuk²

¹Dom Pomocy Społecznej w Łomży

²Zakład Zintegrowanej Opieki Medycznej, Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

P

ostawy studentów wydziału nauk o zdrowiu wobec osób niepełnosprawnych

Students' attitudes of the faculty of health sciences to persons with disabilities

STRESZCZENIE

Wstęp. Stosunek do osób niepełnosprawnych radykalnie zmieniła się na przestrzeni wieków.

Cel pracy. Ocena postaw studentów wobec osób niepełnosprawnych.

Materiał i metody. Badania oparte na autorskim kwestionariuszu ankiety przeprowadzone w grupie 228 studentów.

Wyniki. Respondenci w swoim otoczeniu mieli osoby niepełnosprawne (12%) i w 60,4% deklaruowali gotowość niesienia im pomocy. Pojęcie „niepełnosprawność” kojarzyło się im z brakiem całkowitej sprawności ruchowej (21,5%). W opinii 26% badanych stosunek społeczeństwa do niepełnosprawnych jest raczej niedobry, ale powinni oni zawierać małżeństwo (95%), mieć dzieci (81%), pracować (95%), jeździć samochodem (96%), uczyć się w klasach integracyjnych (81%), a opiekować się nimi powinna z reguły rodzina (81%). Najchętniej (67,5%) studenci opiekowaliby się osobami słabo słyszącymi, a najrzadziej (30,3%) z widocznym zniekształceniem, oszczędzeniem ciała. Badani preferowali model separacyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej (32%). Największą trudnością w funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych było znalezienie pracy (21%), a grupą o największych problemach – osoby z głębszymi zaburzeniami mowy i osoby niesłyszące (po 21%). Badani uważali niepełnosprawnych za biernych w życiu zawodowym i społecznym (po 38%), a wszelkie kampanie społeczne ich dotyczące za potrzebne (22%) lub drażniące (22%). Aż 88% respondentów nie potrafiło wymienić żadnej organizacji działającej na rzecz osób niepełnosprawnych.

Wnioski. Opinie studentów na temat stosunku społeczeństwa do osób niepełnosprawnych oraz jego przygotowania do opieki nad nimi były podzielone. Studenci preferowali model separacyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej oraz uważali, że są one bierne w życiu zawodowym i społecznym. Badani deklaruowali gotowość niesienia pomocy niepełnosprawnym, ale uzależniali powyższe od rodzaju niepełnosprawności. Większość respondentów nie potrafiła wymienić kampanii społecznych i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych oraz znanych osób niepełnosprawnych, mogących posłużyć za wzór dla innych osób.

Problemy Pielęgniarstwa 2012; 20 (4): 487–496

Słowa kluczowe: studenci, osoby niepełnosprawne, społeczeństwo

ABSTRACT

Introduction. Attitude towards the disabled persons changed vitally over the centuries.

The aim of the study. To assessment of students' attitudes toward disabled persons.

Material and methods. The study was conducted based on the original questionnaire, addressed a group of 228 students.

Results. Almost 12% of respondents have or had in their environment people with disabilities and 60.4% declared their willingness to help them. The term „disability” reminded them of the rules of the lack of mobility of the total (21.5% of respondents). People's attitude toward people with disabilities is in the opinion of 26% is rather bad. In the opinion of respondent's people with disabilities can get married (95%), have children (81%), work (95%), drive a car (96%), to learn in the classroom integration (81%), and take care of them should generally family (81%). Most (67.5%) students looked to be hard-of-hearing people, and the least (30.3%) persons and visible deformity, disfigurement of the body. Respondents preferred separation model functioning person with a disability (32%). The greatest perceived difficulty was finding people with disabilities jobs (21%). The group considered the biggest problems people with people with deeper speech disorders and deaf people (21%). Respondents considered passive disabilities in working life and society (38% of responses), and all their public aware-

Adres do korespondencji: Prof. dr hab. n. med. Elżbieta Krajewska-Kułak, Zakład Zintegrowanej Opieki Medycznej Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, ul. M. Curie-Skłodowskiej 7a, 15–096 Białystok, tel.: 85 748 55 28, e-mail: elzbieta.krajewska@wp.pl

ness campaigns on the need or irritation (22%). However, 88% of respondents could not name any organization acting on behalf of people with disabilities.

Conclusions. Students' opinions on the attitude of society towards people with disabilities and their preparation to care for them were divided. Students preferred model of disability separation operation and believed that they are passive in working life and society. The respondents declared their readiness to provide assistance to disabled people, but it depended on the disability type. Most respondents could not mention social campaigns and organizations for disabled people and famous people with disabilities, which may serve as a model for other people.

Nursing Topics 2012; 20 (4): 487–496

Key words: students, disabled persons, society

Wstęp

Pojęcie niepełnosprawności jest bardzo szerokie, ponieważ odzwierciedla zarówno różne stopnie upośledzenia umysłowego, jak i zaburzenia sprawności motorycznej, motywacji, zaburzenia zachowania, sfery emocjonalnej oraz niepoprawnego funkcjonowania [1].

Szacuje się, że na świecie żyje około 500 mln osób z problemem niepełnej sprawności, z czego według danych z 1996 roku w Polsce było 5430,6 tys. niepełnosprawnych. Według Spisu Powszechnego z 2002 roku liczba ta wzrosła do 5456,7 tys. osób niepełnosprawnych, z czego 28,8% to niepełnosprawni w stopniu lekkim, a 26,1% to osoby z orzeczeniem stopnia umiarkowanego [2].

Terminologia przedstawiona przez Światową Organizację Zdrowia (WHO, *World Health Organization*) [3], podkreśla trójwymiarowość niepełnosprawności poprzez wprowadzenie trzech definicji:

- uszkodzenie — wszelka strata lub wada anatomiczna struktury albo czynności, fizjologiczna lub psychiczna, trwała lub okresowa, całkowita lub częściowa, wrodzona albo nabyta;
- niepełnosprawność — ograniczenie lub brak zdolności do wypełniania działań w sposób przyjęty przez ogólne normy;
- upośledzenie.

Postrzeganie niepełnosprawności zmieniało się razem z postępem cywilizacji, ponieważ takie czynniki, jak warunki życia, zwłaszcza w trudnych okresach bytu państwowego, wierzenia religijne, rozwój nauki i kultury, przyczyniły się do przemian w postrzeganiu niepełnosprawnych.

Baliński [4] jest przekonany, że niepełnosprawni są grupą szczególnie narażoną na upokorzenia. Zdaniem autora [4] cały proces zaczyna się, już w okresie dzieciństwa i jest związany z uczestnictwem w niewinnych zabawach, w czasie których może dochodzić do wyśmiewania się z osoby, którą uznaje się za niezdarę. W późniejszym okresie zaczyna się proces wykluczania tej osoby z grupy, na przykład poprzez dokuczanie, nie podawanie piłek na boisku, zabieranie zabawek, nie dopuszczanie takiej osoby do małych i wielkich tajemnic danej grupy. W konsekwencji uznaje się, że osoba

nie pasuje do grupy, nie jest jej członkiem, a więc jest obcym, wrogiem, którego trzeba usunąć. Grupa pokazuje swoją siłę wobec osamotnionej i słabej jednostki, wykorzystując przy tym swoją przewagę, znęcając się psychicznie lub fizycznie nad nią [4].

Według Kossakowskiego [5] osiągnięcia osób z defektami przyczyniły się do zmiany nastawienia i postrzegania możliwości niepełnosprawnych, a przede wszystkim do kształtowania się pozytywnych postaw wobec niepełnosprawnych, w kwestii dostrzegania ich problemów w aspekcie społecznym i jednostkowym. Zaczęto zauważać potrzebę pomocy osobom niepełnosprawnym w przygotowaniu ich do życia poprzez rehabilitację, poprawne warunki bytowe i stworzenie możliwości rozwoju osób niepełnosprawnych. Zaczęły tworzyć się organizacje skupiające osoby z niepełnosprawnością i ich rodziny, co zapoczątkowało wyjście do społeczeństwa [5].

W literaturze przedmiotu Larkowa [6] podkreśla się, że wobec problemu niepełnosprawności ludzie okazują różne postawy, które mogą być przychylnie, nieprzychylnie, neutralne lub pośrednie — niezdecydowane. Mogą też być ambiwalentne, dwuwartościowe, które są jednocześnie pozytywne i negatywne [6].

Wald i wsp. [7] wyróżnia trzy okresy w kształtowaniu się stosunku do niepełnosprawności intelektualnej: demonologiczny, w którym traktowano upośledzenie umysłowe jako przejaw sił nadprzyrodzonych, niekiedy jako karę za bliżej nieokreślone przewinienia rodziców; nozologiczny — przypadający na XIX i początek XX wieku, w którym sprecyzowano cechy charakteryzujące osoby upośledzone umysłowo oraz dyferencjacji pojęcia „upośledzenie umysłowe” i integracji społecznej upośledzonych umysłowo.

Celem pracy była ocena postaw studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku (UMB) wobec osób niepełnosprawnych.

Materiał i metody

Badanie przeprowadzono w grupie 228 losowo wybranych studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Na jego wykonanie uzyskano zgodę nr R-I-002/250/2010 Komisji Bioetycznej UMB. Badania przeprowadzono od paździer-

Tabela 1. Formy kontaktu badanych z osobami niepełnosprawnymi
Table 1. Forms of contact with people with disabilities of respondents

Forma kontaktu	Liczba osób	Odsetek
Mam lub miałam takie osoby w rodzinie	0	0%
Mam lub miałam takie osoby wśród znajomych, przyjaciół	28	12,3%
Znam takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia	51	22,4%
Mam kontakt z takimi osobami tylko na zajęciach	37	16,2%
Nie znam takich osób	28	12,3%
Nie mam kontaktu z takimi osobami	84	36,8%
Razem	228	100%

Tabela 2. Rozumienie pojęcia „niepełnosprawność” wśród studentów
Table 2. Understanding the concept of «disability» among students

Opis pojęcia „niepełnosprawność”	Liczba osób	Odsetek
Brak całkowitej sprawności ruchowej	49	21,5%
Zaburzone funkcjonowanie zmysłów	28	12,3%
Chorobę psychiczną	51	22,4%
Widoczne zniekształcenia ciała	37	16,2%
Potrzeba funkcjonowania z pomocą innych	28	12,3%
Trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie	35	15,3%
Razem	228	100%

nika 2011 do lutego 2012 roku. W badaniu wykorzystano autorski kwestionariusz Zakładu Zintegrowanej Opieki Medycznej UMB, opracowany na podstawie literatury [8–10] oraz własnych przemyśleń. Kwestionariusz składał się z dwóch części: pierwszej — metryczkowej zawierającej 7 pytań oraz drugiej — zasadniczej, złożonej z 32 pytań.

Opis zgromadzonych danych polegał na przeprowadzeniu ich grupowania — dla cech nominalnych (z wyróżnieniem liczebności i częstości występowania poszczególnych wariantów badanych cech) lub wyznaczeniu statystyk opisowych — dla cech mierzalnych. Wyniki zilustrowano za pomocą tabel oraz wykresów.

Wyniki

W badaniu wzięło udział 228 osób, studentów I roku studiów pierwszego stopnia, w tym 26% badanej grupy stanowili studenci fizjoterapii, 9% — zdrowia publicznego, 24% — pielęgniarstwa, 12% — elektroradiologii oraz 29% — położnictwa. W grupie było 84,5% kobiet, 15,5% mężczyzn oraz 66,7% mieszkańców miasta i 33,3% mieszkańców wsi.

Respondenci zapytani o dotychczasowy kontakt z osobami niepełnosprawnymi z reguły deklarowali, że nie mają kontaktu z takimi osobami (39%). Pozostałe dane zawarto w tabeli 1.

W opinii respondentów stosunek społeczeństwa do ludzi niepełnosprawnych jest raczej niedobry (26% badanych), zły, niewłaściwy (22%) lub dość dobry (5%). Problem z jednoznaczną odpowiedzią miało 47% badanych.

Badani pod pojęciem „niepełnosprawność” najczęściej rozumieli brak całkowitej sprawności ruchowej (21,5% badanych). Inne odpowiedzi respondentów przedstawiono w tabeli 2.

Uczucia wzbudzone przez niepełnosprawnych u badanych studentów były zróżnicowane, ale najczęściej były to dwie skrajne emocje: złość — 22,3% lub chęć pomocy — 21,5%. U pozostałych chęć zainteresowania się jej problemami (16,2%), chęć poznania takiej osoby (12,5%), empatię (12,3%) lub litość (12,2%).

Badani studenci w większości byli zgodni, że osoby niepełnosprawne mają prawo do prowadzenia samochodu (96%), do pracy zawodowej (95%), do zawiera-

Tabela 3. Opinie na temat życia osobistego osób niepełnosprawnych
Table 3. Opinions on the personal lives of people with disabilities

	Liczba osób	Odsetek
Zawieranie małżeństwa		
Tak	216	95%
Nie	12	5%
Trudno powiedzieć	0	0%
Posiadanie dzieci		
Tak	184	81%
Nie	12	5%
Trudno powiedzieć	32	14%
Praca zawodowa		
Tak	216	95%
Nie	12	5%
Trudno powiedzieć	0	0%
Mieszkanie w oddzielnych domach		
Tak	94	41%
Nie	106	47%
Trudno powiedzieć	28	12%
Dostęp do życia społecznego		
Tak	95	42%
Nie	133	58%
Tylko w wybranych dziedzinach	0	0%
Trudno powiedzieć	0	0%
Dostęp do życia zawodowego		
Tak	105	46%
Nie	123	54%
Tylko w wybranych dziedzinach	0	0%
Trudno powiedzieć	0	0%
Prowadzenie samochodu		
Tak	216	96%
Nie	12	4%
Trudno powiedzieć	0	0%
Razem	228	100%

nia małżeństwa (95% badanych), do posiadania dzieci (81%) i nie powinni mieszkać w oddzielnych domach (47%). Uważali także, że nie mają dostępu do wszystkich dziedzin życia społecznego (58%) i zawodowego (54%). Pozostałe opinie badanych przedstawiono w tabeli 3.

Preferowanym miejscem pracy dla osób niepełnosprawnych w opinii studentów byłyby specjalnie dla nich zorganizowane zakłady pracy zatrudniające samych inwalidów i osoby niepełnosprawne (81% badanych). Pozostali uważali, że mogą pracować wszędzie, razem ze zdrowymi, ale powinni mieć przystosowane stano-

wisko pracy (14%) lub nie mieli w tej kwestii zdania (5%).

Badani najczęściej byli przekonani, że osoby niepełnosprawne są bierne w życiu zawodowym i społecznym (po 38% wskazań). Pozostali, że są bardzo aktywni w obu sferach (po 23% wskazań), średnio aktywni (po 21% wskazań) lub mieli problem z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi (po 18% wskazań).

Większość badanych (81%) uważała, że w każdej szkole powinny być klasy integracyjne, w których uczyłyby się osoby niepełnosprawne z pełnosprawnymi rówieśnikami. Odm inną opinię wyraziło 5% studentów,

Tabela 4. Preferowani opiekunowie osób niepełnosprawnych
Table 4. Preferred carers of people with disabilities

Preferowani opiekunowie	Liczba osób	Odsetek
Rodzina	184	81%
Pracownicy ochrony zdrowia	17	7,5%
Pracownicy pomocy/opieki społecznej	20	8,5%
Organizacje religijne	1	0,5%
Przyjaciele/znajomi	3	1,3%
Grupy samopomocy	2	0,7%
Trudno powiedzieć	1	0,5%
Razem	228	100%

a 14% miało problem z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi.

Zdecydowana większość badanych studentów (81%) było przekonanych, że osobami niepełnosprawnymi powinna opiekować się przede wszystkim rodzina (tab. 4).

Społeczeństwo, w opinii większości respondentów (47%), nie jest przygotowane do udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym. Odmienną opinię miało 41% badanych, a 12% nie miało w tej kwestii zdania.

Studentów zapytano, czy gdyby powstała na przykład wśród ich kolegów/znajomych inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczania osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy itp.), to czy mieliby czas i chęci na udział w takiej opiece, czy też nie. Badani w większości zadeklarowali chęć świadczenia takiej pomocy (47%), 12% badanych takiej pomocy już udzielało, a 32% było niezdecydowanych w powyższej kwestii.

Poproszono także studentów o deklarację, jaką grupą osób niepełnosprawnych nie chcieliby się opiekować. Najczęściej badani wymieniali osoby obciążone widocznym zniekształceniem, oszpeceniem ciała (69 osób) oraz z niedorozwojem umysłowym (68 osób). Pozostałe dane zawarto w tabeli 5.

W dalszej kolejności zapytano respondentów o deklarację, jaką grupą osób niepełnosprawnych nie chcieliby się opiekować. Najczęściej badani wymieniali niepełnosprawne dzieci (89 osób). Inne wskazania wymieniono w tabeli 6.

Studenci mieli problem z jednoznaczną deklaracją, który model funkcjonowania osoby niepełnosprawnej w społeczeństwie jest najodpowiedniejszy. Model separacyjny (osoby niepełnosprawne osobno w szkołach, miejscach pracy, domach) wskazało 39% osób, model integracyjny (osoby niepełnosprawne wśród zdrowych,

te same szkoły, miejsca pracy, domy) — 32%, natomiast problem z wyborem miało 29% badanych.

W większości respondenci byli przekonani, że parkowanie w miejscach przeznaczonych dla osoby niepełnosprawnej powinno być karane, w miastach powinny kursować wyłącznie autobusy miejskie dostosowane do potrzeb osoby niepełnosprawnej, a sklepy powinny posiadać odpowiednie podjazdy przeznaczone dla takich osób (po 96%). Odmienną opinię wyraziło jedynie po 4% badanych w odniesieniu do każdego problemu.

Opinie respondentów na temat trudności jakie w życiu codziennym napotykają osoby niepełnosprawne, były bardzo zróżnicowane. Najczęściej wskazywane było odrzucenie przez rodzinę (21%) i trudności w znalezieniu pracy (21% wskazań). Kolejne opinie zawiera tabela 7.

Podobnie zróżnicowane były opinie respondentów na temat grupy niepełnosprawnych, której najtrudniej jest funkcjonować. Studenci z reguły wskazywali na osoby z głębszymi zaburzeniami mowy (21%) i osoby niesłyszące (21% badanych). Pozostałe wskazania przedstawiono w tabeli 8.

Studentów zapytano, co w ich opinii daje kontakt z osobą niepełnosprawną. Najwięcej badanych (38%) miało problem z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi (tab. 9).

Respondenci bardzo różnie odbierali kampanie społeczne organizowane na rzecz osób niepełnosprawnych. Taki sam odsetek studentów uważał że są one potrzebne (22%) lub drażniące (22%). O tym, że pokazują prawdziwy obraz niepełnosprawności przekonanych było 16% badanych, że są niepotrzebne — 13% lub że wzbudzają chęć niesienia pomocy — 12%. Problem z jednoznaczną odpowiedzią miało 15% badanych. Poproszeni o wskazanie nazwy kampanii społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych, aż w 98% mieli z tym

Tabela 5. Rodzaj niepełnosprawności powodujący niechęć opieki nad chorym ze strony studentów

Table 5. Disability that causes aversion of patient care by students

Rodzaj niepełnosprawności/ /liczba badanych	Decyzja o opiekowaniu się				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć
Niedorozwój umysłowy	0 0%	59 25,8%	37 16,2%	31 13,6%	101 44,3%
Osoby z obniżoną sprawnością psychofizyczną z powodu chorób somatycznych	12 5,3%	42 18,4%	42 18,4%	15 6,6%	117 51,3%
Niedowidzący	36 15,8%	92 40,4%	13 5,7%	12 5,3%	75 32,9%
Niewidomi	22 9,6%	41 18%	22 9,6%	39 17,1%	104 45,6%
Słabosłyszący	53 23,2%	101 44,3%	18 7,9%	20 8,8%	36 15,8%
Głusi	29 12,7%	69 30,3%	19 8,3%	7 3,1%	104 45,6%
Z widocznymi zniekształceniami, oszpeceniami ciała	0 0%	23 10,1%	61 26,8%	8 3,5%	136 59,6%
Niepełnosprawni ruchowo	19 8,3%	69 30,3%	12 5,3%	43 18,8%	85 37,3%
Osoby z wadami wymowy	48 21,1%	26 11,4%	16 7%	33 14,5%	105 46,1%

Tabela 6. Grupa osób niepełnosprawnych powodująca niechęć opieki nad chorym ze strony studentów

Table 6. Group of people with disabilities resulting aversion of patient care by students

Rodzaj niepełnosprawności/ /liczba badanych	Decyzja o opiekowaniu się				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Zdecydowanie nie	Raczej nie	Trudno powiedzieć
Niepełnosprawne dzieci	26 11,4%	101 44,3%	41 18%	48 21,1%	12 5,3%
Niepełnosprawna młodzież	61 26,8%	58 25,4%	23 10,1%	41 18%	60 26,3%
Niepełnosprawni dorośli	26 11,4%	73 32%	19 8,3%	22 9,6%	78 34,2%
Niepełnosprawne osoby starsze	22 9,6%	66 28,9%	16 7%	32 14%	92 40,3%

problem. Jedynie 2% badanych wymienił: „Niepełnosprawni — pełnosprawni w pracy”

Studenti zapytani, czy znają organizacje skupiające osoby niepełnosprawne i działające na ich rzecz, wska-

zali najczęściej: Fundacja Aktywności Rehabilitacyjnej (FAR) — 5% osób; Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) — 14,8% osób oraz Polski Związek Wędkarski (PZW) — 2,2% osób.

Tabela 7. Opinie studentów na temat trudności, jakie napotykają osoby niepełnosprawne
Table 7. Students' opinions on the difficulties faced by people with disabilities

Rodzaj trudności	Liczba osób	Odsetek
Odrzucenie przez rodzinę	49	21%
Odrzucenie przez przyjaciół	40	18%
Trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego	26	11%
Nie realizowanie marzeń rodzicielskich	42	18%
Trudności w znalezieniu pracy	47	21%
Trudno powiedzieć	24	11%
Razem	228	100%

Tabela 8. Opinie studentów na temat grup osób niepełnosprawnych, którym najtrudniej jest funkcjonować
Table 8. Students' opinions about which a group of people with disabilities is the most difficult functioning

Grupy osób niepełnosprawnych	Liczba osób	Odsetek
Osoby z głębszymi zaburzeniami mowy	42	18%
Osoby z uszkodzonym narządem ruchu	49	21%
Niedostosowani społecznie	40	18%
Niewidomi	26	11%
Głusi	47	21%
Trudno powiedzieć	24	11%
Razem	228	100%

Tabela 9. Korzyści z kontaktu z osobą niepełnosprawną w opinii studentów
Table 9. The benefits of contact with a person with disability according to students

Korzyści	Liczba osób	Odsetek
Możliwość poznania ich problemów	49	21%
Uczy niesienia pomocy	52	23%
Satysfakcja moralna wyniesiona ze spotkań z nimi	40	18%
Trudno powiedzieć	87	38%
Razem	228	100%

Niestety aż 88% badanych nie potrafiło wskazać żadnej organizacji.

W kwestii omawiania na zajęciach na UMB problemów związanych z funkcjonowaniem osoby niepełnosprawnej, studenci w większości (95%) deklarowali, że taka tematyka była omawiana, pozostali nie pamiętali takiej tematyki. Studenci nie podali jednak, w ramach jakich przedmiotów tematyka ta była omawiana, jednakże z reguły (95%) deklarowali, że chcieliby, aby na zajęciach były omawiane problemy związane z funkcjonowaniem osoby niepełnosprawnej.

Na koniec poproszono studentów o wymienienie jakiejś znanej osoby niepełnosprawnej, która mogłaby posłużyć za wzór dla innych osób. Największy odsetek, bo 81,1% studentów nie potrafiło wskazać żadnej osoby. Pozostali wymieniali: Monikę Kuszyńską (12,3%) — piosenkarkę, autorkę tekstów, byłą wokalistkę zespołu Varius Manx; Jana Melę (3,5%) — najmłodszego i jednocześnie pierwszego w historii niepełnosprawnego zdobywcę biegunów (północnego i południowego) w ciągu jednego roku; Jana Pawła II (1,3%), Andrea Bocelli (0,9%) — niewidomego śpiewaka, teno-

ra, kompozytora i producenta muzycznego oraz Karola Bieleckiego (0,9%) — piłkarza ręcznego, który utracił oko w wyniku kontuzji w trakcie meczu sparingowego.

Dyskusja

Wyniki kwartalnego reprezentacyjnego Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) [11] prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, że liczba osób niepełnosprawnych w 2011 roku wynosiła około 3,4 mln osób, co oznacza, że 10,6% ludności w wieku 15 lat i więcej posiada prawne orzeczenie niepełnosprawności [11].

Sękowski [10] sugeruje, że postawy i oczekiwania ludzi pełnosprawnych wobec osób niepełnosprawnych przeważnie są negatywne. Larkowa [6] wymienia zarówno postawy pozytywne, jak i negatywne, zwracając uwagę na wpływ pięciu czynników na kształtowanie powyższych postaw: środowisko społeczne, warunki ekonomiczne, widok nietypowych cech fizycznych, rodzaje kontaktów z osobami niepełnosprawnymi oraz informacje o tych osobach.

Wyniki badania CBOS [12] z 2007 roku dotyczące postaw wobec osób niepełnosprawnych wykazały, że prawie połowa ankietowanych (45%) pozytywnie oceniała stosunek Polaków do osób niepełnosprawnych, jednak 48% badanych było przeciwnego zdania. Badani przez Stankiewicza [9] uważali, że niepełnosprawni spotykają się na ulicy raczej z nieprzyjemnymi reakcjami, takimi jak: niezdrawa ciekawość (47,83%), obojętność (30,43%), wrogość (8,7%). Jasińska-Kania i Staszewska [13] badając młodzież podlaską wykazały, że jest ona wyraźnie otwarta na osoby niepełnosprawne, ale jednocześnie wykazały, że najwyższy odsetek osób deklaruje negatywny stosunek do osób niepełnosprawnych w sferze biologicznej i intymnej (po 9%). Biegańska [14] w grupie 57 siedemnastolatków z Lublina stwierdziła, że tylko jedna z badanych osób uznała stosunek Polaków do osób niepełnosprawnych jako bardzo dobry. Jako „dość dobry” określało go 17 osób, jako raczej „niedobry” — 18, a „zły” — 7 osób. Blisko połowa badanych znała osoby niepełnosprawne tylko z widzenia, a 15,79% twierdziło, że w ogóle nie zna takich osób [14]. Kułak i wsp. [15] badaniami objęli grupę 110 studentów kierunku fizjoterapia i zapytali ich o stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych. Badani twierdzili w większości, że jest on „bardzo dobry” (38,2%) lub „dobry” (35,5%). W grupie badanych — 36,4% ma lub miało osoby niepełnosprawne wśród znajomych/przyjaciół, 21,8% — ma lub miało takie osoby w rodzinie, 19,1% znało takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia, a 11,8% — miało kontakt z takimi osobami tylko na zajęciach. Nie znało takich osób 9,1%, a nie miało kontaktu z nimi — 1,8% badanych [15]. W innym opracowaniu Kułak i wsp. [16] przeprowadzili badanie w grupie 250 losowo

wybranych osób w wieku 17–19 lat, z których większość uważała, że stosunek ludzi w Polsce do osób niepełnosprawnych jest „bardzo dobry” lub „dobry”. W tej grupie ankietowanych — 34% ma lub miało osoby niepełnosprawne wśród znajomych/przyjaciół [16].

W obecnym badaniu 31% twierdziło, że stosunek większości ludzi w naszym kraju do osób niepełnosprawnych jest dobry bądź też dość dobry, ale jednocześnie 47% z nich uważało, że społeczeństwo nie jest gotowe do udzielania pomocy niepełnosprawnym. Dwanaście procent badanych miało osoby niepełnosprawne wśród znajomych, przyjaciół lub w rodzinie, 22% znało takie osoby, ale niezbyt dobrze lub tylko z widzenia, a 16% miało kontakt z nimi tylko w trakcie nauki.

Pankiewicz i wsp. [17] stwierdzili, że niepełnosprawni fizycznie, w 49,3% uważali sytuację życiową osób psychicznie chorych za zdecydowanie gorszą w porównaniu z sytuacją życiową innych niepełnosprawnych. Wyniki badania CBOS z 2007 roku [12] wykazały, że przeważająca większość ankietowanych (79%) była przekonana o tym, że ludzie niepełnosprawni, jeśli chcą, mogą i powinni pracować, nawet gdy renta wystarczy im na utrzymanie. Zdecydowana większość Polaków (76%) opowiadała się za zatrudnianiem osób niepełnosprawnych razem ze zdrowymi pracownikami, natomiast 17% popierało segregacyjny model zatrudnienia [12]. O tym, że niepełnosprawni powinni pracować przekonanych było ponad 95% respondentów badanych przez Stankiewicza [9], ale jednocześnie ponad 82% było zdania, że ta praca nie powinna się odbywać w specjalnych zakładach zatrudniających samych inwalidów. W badaniu Kułak i wsp. [15] studenci fizjoterapii w większości (90,9%) twierdzili, że osoby niepełnosprawne powinny pracować wszędzie, razem ze zdrowymi, ale mieć przystosowane do tego stanowisko pracy.

W opinii 58% obecnie badanych niepełnosprawni nie mają pełnego dostępu do wszystkich dziedzin życia społecznego, a w 53% do wszystkich dziedzin życia zawodowego. O tym, że niepełnosprawni powinni pracować, było przekonanych 95% obecnie badanych studentów, a zdaniem 14% z nich mogą pracować wszędzie, razem ze zdrowymi, ale pod warunkiem, że będzie miała przystosowane stanowisko pracy.

Według respondentów z raportu CBOS z 2007 roku [12], opieka nad ludźmi niepełnosprawnymi i wspomaganie ich w codziennych sprawach powinna należeć przede wszystkim do obowiązków rodziny (94%), służby zdrowia (75%) i pracowników opieki społecznej (67%). Znacznie rzadziej byli wskazywani w tym kontekście przyjaciele, znajomi (23%), organizacje religijne (9%), inni niepełnosprawni, grupy samopomocy (6%) [12]. Studenci fizjoterapii z badania Kułak i wsp. [15] uważali, że osobami, które powinny sprawować opiekę nad ludźmi niepełnosprawnymi, wspo-

magać ich w codziennych sprawach, powinni być członkowie rodziny (83,6%), przyjaciele/znajomi (59,1%), pracownicy pomocy/opieki społecznej (31,8%), grupy samopomocy (26,4%) lub pracownicy ochrony zdrowia (25,5%) [15]. Podobnie uważali uczniowie z badania Kułak i wsp. [16] — 82,8% z nich wskazało rodzinę, 58% — przyjaciół/znajomych, 32,8% — pracowników ochrony zdrowia, a 26% — pracowników pomocy/opieki społecznej [16].

Obecnie badani studenci uważali, że opiekę nad ludźmi niepełnosprawnymi powinni sprawować: rodzina (81%), pracownicy ochrony zdrowia (7,5%), pracownicy opieki społecznej (9%), organizacje religijne (0,5%), przyjaciele i znajomi oraz grupy pomocy.

W raporcie CBOS z 2007 roku [12], dwie trzecie ankietowanych deklaroowało gotowość udzielania bezinteresownej pomocy sąsiedzkiej osobie niepełnosprawnej. Zaledwie 6% z nich twierdziło, że już uczestniczy w takiej pomocy, a co piąty nie chciałby wziąć udziału w tego rodzaju inicjatywie [12]. Stankiewicz [9] stwierdził, że w większości ankietowani biorący udział w jego badaniu włączyliby się w akcję wolontariackiej pomocy niepełnosprawnemu sąsiadowi, nie mieliby nic przeciwko powstaniu w sąsiedztwie ośrodka dla niepełnosprawnych umysłowo (prawie 74%), ale jednocześnie znaczna część (prawie 22%) nie zabrała głosu w tej sprawie [9]. W opinii 58,2% studentów fizjoterapii oraz 71,2% uczniów z badań Kułak i wsp. [15, 16], społeczeństwo nie jest gotowe do udzielania pomocy niepełnosprawnym. Jednakże, w przypadku gdyby powstała wśród kolegów/znajomych respondentów inicjatywa nieodpłatnego pomagania, wyręczenia osoby ciężko chorej lub niepełnosprawnej w codziennych sprawach życiowych (zakupy, pomoc w domu, drobne naprawy), studenci (60,9%) [15] i uczniowie (64%) [16] deklarowali, że chętnie by włączyli się w pomoc takiej osobie. Najchętniej studenci pomagali by osobie słabo słyszającej (74,5%), niewidomej (72,7%), niedowidzącej (73,6%), głuchej (70%) oraz z wadami wymowy (70%) [15], a uczniowie — osobie niepełnosprawnej ruchowo (74,8%) [16]. Najrzadziej studenci widzieli siebie w roli opiekuna osób z widocznym zniekształceniem, oszpecceniem ciała (27,3%) [15], a uczniowie — osób z niedorozwojem umysłowym (38,4%) [16].

Respondenci Stankiewicza [9], w większości włączyliby się w akcję wolontariackiej pomocy niepełnosprawnemu sąsiadowi (ponad 78%), nie mieliby nic przeciwko powstaniu w sąsiedztwie ośrodka dla niepełnosprawnych umysłowo (prawie 74%), ale jednocześnie znaczna część (prawie 22%) nie zabrała głosu w tej sprawie [9].

Obecni respondenci deklarowali także, że osoby niepełnosprawne u 21,5% z nich wzbudzały chęć udzielenia im pomocy, a 41% podjęłaby się nad nimi opieki, gdyby taka konieczność zaistniała. W takiej pomocy

brało już udział 12% badanych studentów. Ponad 82% badanych przez Stankiewicza [9], uważało, że osoby niepełnosprawne nie powinny mieszkać w specjalnych przeznaczonych dla nich domach i 91% osób twierdziło, że w każdej szkole powinny być klasy integracyjne. Badani przez Kułak i wsp. [15, 16] z reguły byli przekonani, że osoby niepełnosprawne powinny zawierać małżeństwo, mieć dzieci, mieć możliwość uczęszczania do klas integracyjnych w każdej szkole, nie powinny mieszkać w oddzielnych domach, sklepy powinny mieć podjazdy przeznaczone dla osoby niepełnosprawnej, a autobusy miejskie być dostosowane do potrzeb osoby niepełnosprawnej.

Obecnie ankietowani wyrazili opinię, że osoby niepełnosprawne powinny uczyć się w klasach integracyjnych (81% badanych) i nie powinny mieszkać w oddzielnych domach (46% badanych).

Wszyscy ankietowani przez Stankiewicza [9] byli przekonani, że parkowanie na miejscach dla osób niepełnosprawnych powinno być bezwzględnie karane mandatami. Zdania, że osoby niepełnosprawne, jako kierowcy, nie stanowią zagrożenia dla ruchu było 65%. Studenci fizjoterapii z badania Kułak i wsp. [15], uważali, że niepełnosprawni powinni jeździć samochodem. Podobne zdanie wyraziła także badana przez autorów młodzież.

Obecnie ankietowani studenci w zdecydowanej większości (95%) byli zgodni, że osoby niepełnosprawne mają prawo do prowadzenia samochodu.

W ostatnich latach na świecie i w Polsce, jest organizowanych wiele akcji i powstało wiele fundacji, stowarzyszeń, których celem jest ukazanie społeczeństwu problemów osób niepełnosprawnych, integracja z nimi oraz przełamanie stereotypów i uprzedzeń do nich.

Studenci fizjoterapii z badania Kułak i wsp. [15] w 60% uważali, że kampanie społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych są potrzebne, jednak aż 80,9% z nich nie potrafiło wymienić żadnej kampanii społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych, a 49,9% — żadnej organizacji skupiającej osoby niepełnosprawne i działające na ich rzecz [15]. Podobny problem miało 39,2% uczniów badanych przez wyżej wymienionych autorów [16].

W obecnym opracowaniu według 22% studentów kampanie społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych są potrzebne. Żadnej kampanii społecznej dotyczącej osób niepełnosprawnych nie potrafiło wymienić 98% ankietowanych. Pozostali najczęściej wymieniali: „Niepełnosprawni — pełnosprawni w pracy”. Organizacji skupiających osoby niepełnosprawne i działające na ich rzecz nie potrafiło wymienić 88% studentów, a pozostali wymieniali najczęściej FAR, PFRON, PZW.

Podsumowaniem pracy mogą być słowa Richarda von Weizsackera, niemieckiego polityka, byłego prezydenta Niemiec: „*Być pełnosprawnym to tak naprawdę*

żadna zasługa, to dar, który każdemu z nas może być odebrany. Pozwólmę więc niepełnosprawnym włączyć się w nasze życie. Chcielibyśmy dać im pewność, że jesteśmy jednością...” [18].

Wnioski

1. Opinie studentów na temat stosunku społeczeństwa do osób niepełnosprawnych oraz jego przygotowania do opieki nad nimi były podzielone.
2. Studenci preferowali model separacyjny funkcjonowania osoby niepełnosprawnej oraz uważali, że są one bierne w życiu zawodowym i społecznym.
3. Badani deklarowali gotowość niesienia pomocy niepełnosprawnym, ale uzależniali powyższe od rodzaju niepełnosprawności.
4. Większość respondentów nie potrafiła wymienić kampanii społecznych i organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych oraz znanych osób niepełnosprawnych, mogących posłużyć za wzór dla innych osób.

Piśmiennictwo

1. Sękowska Z. Pedagogika specjalna — zarys. Wydawnictwo PWN, Warszawa, 1982.
2. <http://niepelnosprawni-zbaszyn.pl/wp-content/uploads/2011/06/OSOBY-NIEPELNOOSPRAWNE-W-POLSCE-W-LICZBACH.pdf>; data pobrania 10.07.2012
3. <http://www.unic.un.org.pl/niepelnosprawnoscdzialalnosc.php>; data pobrania 10.07.2012
4. Baliński K. Ból odrzucenia, czyli o niepełnosprawności. Racionalista, 2004, 2, <http://www.racionalista.pl/kk.php/s,3255>; data pobrania 10.07.2012
5. Kossewska J. Społeczeństwo wobec osób niepełnosprawnych — postawy i ich determinanty. Studia Psychologica I 2003; 14: 1–11.
6. Larkowa H. Postawy społeczne wobec osób z odchyleniami od normy. (W:) A. Hulek (red.). Pedagogika rewalidacyjna. Wydawnictwo PWN, Warszawa 1988: 479.
7. Wald J., Stomma D., Garlicka K., Garlicki R. Jak przygotować do życia dziecko umysłowo upośledzone. Wiedza i Zdrowie, Warszawa 1972.
8. Kirenko J, Korczyński M. Niepełnosprawni wobec niepełnosprawności. Ann. UMCS Sect. D. 2000; 18: 78–87.
9. Stankiewicz P. Raport z Badania Postaw Wobec Osób Niepełnosprawnych. Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Problemami Emocjonalnymi. „SPOZA”, Warszawa 2008.
10. Sękowski T. Analiza ilościowa i jakościowa zmian w nasileniu cech osobowościowych uczestników projektu. Raport z badań rezultatów miękkich przeprowadzonych w ramach projektu. „Per linguas mundi ad laborem (przez języki świata do pracy)”, www.kul.pl/files/292/files/Tomasz_Sekowski_raport.doc; data pobrania 19.03.2012.
11. <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnoscdliczbach/przeglad-danych-dot-osob-niepelni/>; data pobrania 19.03.2012.
12. Badanie CBOS. Postawy wobec osób niepełnosprawnych. Komunikat z badań. BS/169/2007, Warszawa 2007.
13. Jasińska-Kania A., Staszyńska K.M. Diagnoza postaw młodzieży województwa podlaskiego wobec odmienności kulturowej. Wydawnictwo Biały Kruk, Białystok 2008.
14. Biegańska A. Model niepełnosprawności w mediach a postawy wobec osób niepełnosprawnych. Szkoła Specjalna 2005: 42–78.
15. Kułak A., Kułak P. Postawy studentów fizjoterapii wobec osób niepełnosprawnych (W:) Krajewska-Kułak E., Łukaszuk C.R., Lewko J.(red.). W drodze do brzegu życia. Tom IX. Duchno, Duchno sp. z o.o., Białystok 2011: 231–243.
16. Kułak A., Kułak P., Blecharczyk B. Postawy młodzieży wobec osób niepełnosprawnych. (W:) Krajewska-Kułak E., Łukaszuk C., Lewko J., Kułak W. (red.). W drodze do brzegu życia. Tom X. Uniwersytet Medyczny w Białymstoku 2012: 447–445.
17. Pankiewicz P., Erenc J., Lemska M. Sytuacja społeczna niepełnosprawnych psychicznie postrzegana przez niepełnosprawnych fizycznie — wyniki badań. Ann. Acad. Med. Gedan. 2002; 32: 185–191.
18. <http://wiersze.doktorzy.pl/wozek.htm>; data pobrania 10.07.2012.